

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Ilmastotoimia arvioivan kansalaisraadin loppuraportti

Katariina Kulha, Hilma Sormunen, Mikko Leino, Maija Setälä,
Mari Taskinen, Maija Jäske

Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:21

Ilmastotoimia arvioivan kansalaisraadin loppuraportti

Katariina Kulha, Hilma Sormunen, Mikko Leino, Maija Setälä,
Mari Taskinen, Maija Jäske

Ympäristöministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Ympäristöministeriö

© 2021 tekijät ja ympäristöministeriö

ISBN pdf: 978-952-361-388-1

ISSN pdf: 2490-1024

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Ilmastotoimia arvioivan kansalaisraadin loppuraportti

Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:21		Teema	Ympäristönsuojelu
Julkaisija	Ympäristöministeriö		
Tekijä/t Toimittaja/t Yhteisötekijä	Katariina Kulha, Hilma Sormunen, Mikko Leino, Maija Setälä, Mari Taskinen, Maija Jäske		
Kieli	suomi	Sivumäärä	26
Tiivistelmä	<p>Turun yliopiston tutkijat toteuttivat huhtikuussa 2021 ilmastotoimia arvioivan puntaroidun kansalaisraadin ilmastopolitiikan pyöreän pöydän ja ympäristöministeriön tilauksesta.</p> <p>Kansalaisraatiin osallistui 33 satunnaisesti valittua kansalaista, jotka muodostivat keskustellen puntaroidun kansalaismielipiteen keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman (KAISU) ilmastotoimista. Keskustelun pohjana oli ympäristöministeriön laatima toimenpidelista mahdollisista kuluttajia koskevista päästövähennystoimista, jotka liittyivät liikenteeseen, ruokaan ja asumiseen.</p> <p>Kansalaiskeskustelun aikana raati kuuli asiantuntijoita, arvioi ilmastotoimien oikeudenmukaisuutta ja vaikuttavuutta sekä laati aiheesta julkilausuman. Raadin tuloksia hyödynnetään uuden ilmastosuunnitelman valmistelussa.</p> <p>Loppuraportti käsittelee kansalaisraadin kokoonpanoa ja työskentelyä sekä kansalaisraadin osallistujien kokemuksia raadista. Loppuraportti sisältää myös raadin muodostaman julkilausuman.</p>		
Asiasanat	kansalaisraadit, ilmastopolitiikka, julkinen keskustelu, oikeudenmukaisuus, asiantuntijuus		
ISBN PDF ISBN painettu Asianumero	978-952-361-388-1	ISSN PDF ISSN painettu Hankenumero	2490-1024
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-388-1		

Slutrapport från medborgarrådet för utvärdering av klimatåtgärder

Miljöministeriets publikationer 2021:21		Tema	Miljövård
Utgivare	Miljöministeriet		
Författare Redigerare Utarbetad av	Katariina Kulha, Hilma Sormunen, Mikko Leino, Maija Setälä, Mari Taskinen, Maija Jäske		
Språk	finska	Sidantal	26
Referat	<p>På beställning av rundabordsforumet för klimatpolitik och miljöministeriet ordnade forskarna vid Åbo universitet i april 2021 ett medborgarråd för att utvärdera klimatåtgärder.</p> <p>I medborgarrådet deltog 33 slumpmässigt utvalda personer som bildade en genomtänkt medborgaropinion om klimatåtgärderna i klimatplanen på medellång sikt. Som underlag till debatten låg miljöministeriets lista över eventuella åtgärder för att minska utsläpp från konsumenterna, det vill säga från trafik, mat och boende.</p> <p>Under medborgardebatten hörde rådet sakkunniga, bedömde om klimatåtgärderna är rättvisa och genomslagskraftiga samt utarbetade ett uttalande i frågan. Resultaten från rådet används vid beredningen av den nya klimatplanen.</p> <p>Slutrapporten handlar om medborgarrådets sammansättning och arbete samt deltagarnas erfarenheter av medborgarrådet. Slutrapporten innehåller också rådets uttalande.</p>		
Nyckelord	medborgarråd, klimatpolitik, offentlig debatt, rättvisa, expertis		
ISBN PDF ISBN tryckt Ärendenummer	978-952-361-388-1	ISSN PDF ISSN tryckt Projektnummer	2490-1024
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-388-1		

Final report of the Citizens' Jury on Climate Actions

Publications of the Ministry of the Environment 2021:21	Subject	Environmental protection
Publisher	Ministry of the Environment	
Author(s)	Katariina Kulha, Hilma Sormunen, Mikko Leino, Maija Setälä, Mari Taskinen, Maija Jäske	
Editor(s)		
Group author		
Language	Finnish	Pages 26

Abstract

Researchers of the University of Turku convened a Citizens' Jury in April 2021 to deliberate on climate actions, commissioned by the Climate Policy Roundtable and Ministry of the Environment.

The Citizens' Jury was composed of 33 randomly selected citizens who discussed the climate actions included in the Medium-term Climate Change Policy Plan and formulated an informed public judgement on them. The discussion was based on a list drawn up by the Ministry of the Environment of possible emission reduction measures concerning matters that are relevant for the consumers: transport, food and housing.

During the discussion the Citizens' Jury heard experts, assessed the fairness and effectiveness of the climate actions and drew up a statement on the matter. The results of the Jury will be used in the preparation of the new Medium-term Climate Change Policy Plan.

The final report presents the composition and work of the Citizens' Jury and the views of the participants on the Jury. The statement formulated by the Citizens' Jury is also included in the report.

Keywords citizens' juries, climate policy, public discussion, fairness, expertise

ISBN PDF 978-952-361-388-1

**ISBN printed
Reference number**

ISSN PDF 2490-1024

**ISSN printed
Project number**

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-388-1>

Sisältö

Tiivistelmä	7
1 Johdanto	8
2 Kansalaisraadin julkilausuma	9
2.1 Johdanto	9
2.2 Yleiset huomiot.....	9
3 Kansalaisraadin kuvaus	13
3.1 Kokoonpano ja edustavuus	13
3.2 Kansalaisraadin työskentely.....	15
4 Kansalaisraadin osallistujien kokemukset työskentelystä	18
5 Lopuksi	23
Liitteet	26
Liite 1. Eriävät mielipiteet.....	26
Liite 2. Asiantuntijoiden ja työryhmien esittelyt.....	27

TIIVISTELMÄ

Puntaroiva kansalaisraati kokoontui huhtikuussa 2021 arvioimaan erityisesti kuluttajiin kohdistuvia, asumiseen, ruokaan ja liikkumiseen liittyviä ilmastotoimia. Raadin arvioimat ilmastotoimet olivat alustavia ehdotuksia valmisteilla olevaan keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaan (KAISU). Kansalaisraadın tehtävä oli arvioida toimien oikeudenmukaisuutta ja vaikuttavuutta sekä tuottaa näkemyksistään julkilausuma. Kansalaisraadın toteuttivat Turun yliopiston tutkijat PALO- ja FACTOR-hankkeista ilmastopolitiikan pyöreän pöydän ja ympäristöministeriön toimeksiannosta.

Kansalaisraati noudatti puntaroivan kansalaiskeskustelun periaatteita, joiden mukaan kansalaisraadın tulee edustaa eri väestöryhmiä mahdollisimman monipuolisesti ja keskustelijoiden tulee perehtyä huolella käsiteltävään aiheeseen, perustella mielipiteensä sekä olla avoimia myös muiden keskustelijoiden mielipiteille. Kutsu kansalaisraatiin lähetettiin 8 000 satunnaisesti valitulle 18–80-vuotiaalle suomalaiselle. Kansalaisraadın osallistujat valittiin vapaaehtoiseksi ilmoittautuneiden joukosta kiintiömällä. Kiintiöinnin kriteerit olivat ikä, sukupuoli, asuinmaakunta ja koulutustausta. Raadin kaikkiin kokoontumisiin osallistui lopulta 33 raatilaista. Kansalaisraati kokoontui virtuaalisesti Zoom-ohjelman välityksellä yhden illan ja kahden kokonaisen päivän ajan. Raati perehtyi käsiteltävään aiheeseen taustatietopaketin avulla sekä kuulemalla asiantuntijoita. Ohjatun työskentelyn aikana raatilaiset keskustelivat pienryhmissä ja koko raadın kesken sekä muodostivat yhdessä julkilausuman.

Raadın julkilausuma sisältää ympäristöministeriön laatiman listauksen 14:sta kuluttajia koskevasta ilmastotoimenpiteestä sekä kansalaisraadın arviot siitä, miten nämä toimet voitaisiin toteuttaa oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti. Yksittäisten toimenpiteiden kommentoinnin lisäksi raati kirjasi julkilausumaan yleisiä huomioita ilmastotoimien oikeudenmukaisuudesta. Julkilausumassaan raati korosti sitä, että ilmastonmuutoksen hidastamiseksi halutaan toimia, mutta ilmastotoimien valinnassa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon kansalasiin kohdistuvat taloudelliset vaikutukset sekä yksilölliset ja alueelliset erot.

1 Johdanto

Puntaroiva kansalaiskeskustelu on kansalaisosallistumisen muoto, jolla pyritään tuottamaan moinpuolisesti harkittuja näkemyksiä ja tietoa poliittisen päätöksenteon tueksi. Puntaroivan kansalaiskeskustelun periaatteisiin kuuluvat yhdenvertaisuus, omista poikkeavien mielipiteiden avoin pohtiminen sekä muiden keskustelijoiden kunnioittaminen. Keskustelun osallistujat saavat käsiteltävästä aiheesta tietoa puntaroinnin tueksi. Aiheesta käytävät keskustelut käydään yleensä ohjatusti pienryhmissä. Ilmastotoimia käsitelleitä kansalaiskeskusteluja on aiemmin järjestetty muun muassa Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Tanskassa ja Skotlannissa. Suomessa puntaroivaa kansalaisraatia on hyödynnetty esimerkiksi kuntaliitosta koskeneen kunnallisen kansanäänestyksen yhteydessä Mustasaarella.

Turun yliopiston tutkijat PALO- ja FACTOR-hankkeista¹ toteuttivat ilmastotoimia arvioivan kansalaisraadin ilmastopolitiikan pyöreän pöydän ja ympäristöministeriön tilauksesta. Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma (KAISU) laaditaan vuoden 2021 aikana vastaamaan hallituksen tavoitetta saavuttaa hiilineutraali Suomi vuoteen 2035 mennessä, ja raadin tarkoitus oli selvittää kansalaisten näkemyksiä mahdollisista päästövähennystoimista KAISU:n valmistelun tueksi. Raadin tehtävänä oli muodostaa aiheesta julkilausuma, joka vastaa kysymykseen: ”Kuinka KAISU:n kuluttajia koskevat ilmastotoimet voidaan toteuttaa siten, että ne ovat mahdollisimman vaikuttavia, mutta samalla kohtelevat kansalaisia oikeudenmukaisesti?”

Verkossa toteutetussa kansalaisraadissa satunnaisotannan perusteella kutsutut kansalaiset muodostivat harkitun kansalaismielipiteen erityisesti kuluttajia koskevista päästövähennystoimista, jotka koskivat asumista, liikennettä ja ruokaa. Raadin keskustelujen pohjana oli ympäristöministeriön laatima listaus 14:sta mahdollisesta ilmastotoimenpiteestä. Keskustelujen päätteeksi kansalaisraati laati julkilausuman (ks. luku 2), jossa se kommentoi ilmastotoimien oikeudenmukaisuutta yleisellä tasolla, sekä arvioi kutakin yksittäistä toimenpidettä niiden oikeudenmukaisuuden ja vaikuttavuuden kannalta.

Kansalaisraadın tuottamaa julkilausumaa on käsitelty ilmastopolitiikan pyörässä pöydässä toukokuun alussa ja sitä hyödynnetään uuden ilmastosuunnitelman valmistelussa. Lisäksi raadin julkilausumaa käsitellään KAISU:n virkamiestyöryhmässä ja raadin tulokset dokumentoidaan osaksi KAISU:a.

1 Kansalaisraadın verkkosivu: utu.fi/kansalaisraati. Lisää tietoa tutkimushankkeista: paloresearch.fi; utu.fi/factor

2 Kansalaisraadın julkilausuma

2.1 Johdanto

Tämän julkilausuman on laatinut ilmastotoimia arvioiva kansalaisraati, johon osallistui 33 satunnaisotannan ja kiintiöinnin kautta valittua suomalaista. Kutsu osallistua raatiin lähetettiin maaliskuussa 2021 8 000 satunnaisesti valitulle 18–80-vuotiaalle suomalaiselle. Kutsukyselyyn vastanneista muodostettiin raadin kokoonpano siten, että se edusti mahdollisimman hyvin koko väestöä asuinpaikan, sukupuolen, iän sekä koulutustaustan mukaan. Raati kokoontui kolmena päivänä, 22.4. sekä 24.–25.4.2021.

Ohjatun työskentelyn aikana raati kuuli asiantuntijoita, arvioi keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman (KAISU) piiriin kuuluvien ilmastotoimien oikeudenmukaisuutta ja vaikuttavuutta sekä kirjoitti julkilausuman aiheesta. Julkilausuma sisältää raadin yleiset huomiot ilmastotoimien oikeudenmukaisuudesta sekä arviot kustakin yksittäisestä ehdotetusta toimesta. Julkilausuma on raatilaisten laatima, eivätkä raadin järjestäjät ole tuottaneet tai muokanneet sen sisältöä. Yksittäiset tiedot tai perustelut eivät heijastele kenenkään yksittäisen raatilaisten mielipiteitä, vaan julkilausuma on raadin yhteinen kannanotto.

Ilmastotoimia arvioivan kansalaisraadın järjestivät Turun yliopiston tutkijat ympäristöministeriön ja Ilmastopolitiikan pyöreän pöydän toimeksiannosta.

Raati hyväksyi julkilausuman äänin Kyllä 30, Ei 0 ja Tyhjä 2 (Poissa 1).

2.2 Yleiset huomiot

Toimien taloudellinen vaikutus aiheuttaa yleistä huolta kansalaisissa, vaikka ilmastonmuutoksen hidastamiseksi halutaan toimia. Uusista ilmastotoimista koituvat valtiolliset kustannukset on jaettava oikeudenmukaisesti eri sektoreiden kesken. KAISUn toimenpiteiden rahoituksessa tulee ottaa vahvasti huomioon myös kansalaisten näkökulma.

Veronkorotusten siirtymäajoissa tulee huomioida kuluttajien valinnanvapaus ja taloudellinen vapaus eli siirtymäaikojen tulisi olla tarpeeksi pitkiä, jotta taloudellinen taakka ei kasva liian äkillisesti yksittäisellä kuluttajalla. Veronkorotukset tulee kohdistaa ilmastopäätöihin ja kompensoida muualta kokonaisveroastetta nostamatta.

Yksilölliset ja alueelliset erot on otettava huomioon ja vaihtoehtoja tulisi olla tarjolla mahdollisuuksien mukaan.

Valinnanvapautta ei saa rajoittaa tarpeettomasti näillä toimilla. Asumisen ja toimimisen pitää olla mahdollista joka puolella Suomea. Tulee myös vedota yksilönvastuuseen niin, että oikeuksia ei rajata, mutta turvataan tulevien sukupolvien elinmahdollisuudet.

Taakanjakosektoriin ja erityisesti kuluttajiin kohdistuvien toimien osalta on laaja-alaisesti huomioitava toimien vaikutukset ympäristöön (ilmasto + biodiversiteetti) sekä taloudelliset vaikutukset eri sosioekonomisiin ryhmiin. Lisäksi on huomioitava, miten taakanjakosektoriin kohdistuvat toimet vaikuttavat päästökaupan alaiseen sektoriin, jotta ongelmia ei vain siirretä sektorilta toiselle.

Julkishallinnossa ja kunnissa nykyisiä verovaroja tulisi ohjata esimerkkiä näyttäen ilmastoystävälliseen liikenteeseen, asumiseen ja ruokaan. Toimissa tulee korostaa tuotteen valmistajan vastuuta, sillä kuluttajalla harvoin on mahdollisuus selvittää tuotteen alkuperä ja ekologisuus täysimääräisesti.

Alkuperäiskansojen kansainvälisesti ja kansallisesti tunnustetut oikeudet tulee ottaa huomioon. Ilmastomuutoksen pysäyttämiseksi tehtäviä toimia ja hankkeita, joilla on negatiivisia vaikutuksia saamelaisten kielen ja kulttuurin ylläpitämiselle ja kehittämiselle, ei saa tehdä ilman alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan FPIC-periaatteen (Alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva sopimus) mukaista tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta.

Taloudellisista toimista tulee voimakkaasti ja selkeästi tiedottaa kuluttajia, jotta kaikki tuloluokat osaavat hakea erinäisiä tukia ja vähennyksiä tai muutoin ottaa toiminnassaan huomioon uudet taloudelliset muutokset. Informaatio-ohjausta tulisi tehdä kattavasti, esimerkiksi ilmastokasvatuksena jo peruskoulusta lähtien. Sen tulisi sisältää selkeät ja lyhyet perustelut taloudellisista toimista, jotta kansalaisten tietoisuus kasvaisi. Tukien informaatio-ohjauksessa tulisi erityisesti ottaa huomioon vähävaraiset ja vanhukset.

#	Toimenpiteet	Kommentit toimenpiteistä
1	Jatketaan kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman toteuttamista ja kävely- ja pyöräilyolosuhteiden parantamista	Kävely- ja pyöräiteiden suunnittelussa otettava huomioon yhdenvertaisuus. Investointeja tulee kohdentaa niille alueille, joilla pyöräiteiden käyttö ja tarve on hyöty-käytösuhteen mukaisesti parasta. Budjetissa ja päätöksenteossa tulee ottaa huomioon muutkin kävely- ja pyöräiteiden käyttöä edistävä toimet, kuten liikenneturvallisuus, kunnossapito, pyöräparkit ja tiedotus. Haja-asutusalueilla vaihtoehtona voi olla myös pientareen levennys.

#	Toimenpiteet	Kommentit toimenpiteistä
2	Jatketaan ja korotetaan liikennesähkön ja -kaasun julkisen jakelu-infrastruktuurin tukea	Tukea on osoitettava tasa-arvoisesti kaikille alueille, myös haja-asutusalueille. Etenkin biokaasun jakeluinfrastruktuuri on riittävästi ulotettava kattamaan koko maa. Biokaasun osalta tulee ottaa huomioon riittävä saatavuus kansalaisille kilpailukykyiseen hintaan.
3	Jatketaan täys-sähköautojen nykyistä hankintatukea ja korotetaan tukisummaa	Jotta toimenpide voidaan toteuttaa oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti, pitäisi hankintatukea kohdistaa sekä uusiin että käytettyihin täys-sähköautoihin sekä laajentaa ladattaviin hybridautoihin, ilmastavoitteisiin soveltuvien rajoituksin. Tukea olisi ohjattava myös jakamistalouden kehittämiseen, jotta autoja ei tarvitsisi olla niin paljon, mutta useammalla olisi mahdollisuus käyttää autoa omistamatta sitä.
4	Jatketaan nykyisiä konversiotukia vanhan bensiiniauton muuttamiseksi etanolitai kaasukäyttöiseksi.	Tuen saamista myös uudempien autojen etanolikonvertointiin pitäisi helpottaa. Uudempien autojen konvertointimahdollisuuksia pitäisi siis tutkia ja hallinnollisten ongelmien purkamiseen löytää keinoja, jotta prosessista saataisiin kokonaisuudessaan yksinkertaisempi. Konvertoinnista tiedottamista pitäisi myös lisätä, jotta kuluttaja saisi siitä oikeaa ja ajanmukaista tietoa.
5	Toteutetaan romutus-palkkiokampanja tai -kampanjoita	Tuen pitää suuntautua nimenomaan kotitalouksille. Romutettavia autoja voisi olla enimmillään kaksi per kotitalous per kampanja. Romutuspalkkio pitäisi voida käyttää nykyisten mahdollisuuksien lisäksi myös käytetyn sähköauton hankintaan.
6	Jatketaan ja korotetaan yksityisen latausinfrastruktuurin tukea taloyhtiöille. Laajennetaan tuki kattamaan taloyhtiöiden lisäksi myös työpaikat	Yksityisten lisäksi myös valtion ja kuntien tulee huolehtia kattavasta latausinfrastruktuurista työntekijöilleen. Tuen toimeenpanossa on huomioitava muu lainsäädäntö, jotta ei synny mahdollisuuksia väliinpuotoamisiin. Tuen edellytyksissä tulisi huomoida myös pienyrietykset, jotta niillä olisi tosiasiallinen mahdollisuus rakentaa latauspisteitä. Uusrakentamisessa voitaisiin miettiä latauspisteiden rakennusvelvoitetta. Sähkönsiirtohinnoissa olevat ongelmat tulisi ottaa huomioon, esim. sähkönsiirron korkean hinnan osalta.
7	Investointituki (öljylämmityksestä luopuminen)	Jotta toimenpide voidaan toteuttaa oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti, on otettava huomioon, että se on pitkäjänteisesti rahoitettu. Kaikilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet lämmitysmuodon konvertointiin tulotasosta riippumatta joko tuen, lainatakauksen tai niiden yhdistelmän muodossa. Velvoitetaan kunnat antamaan matkailun kynnysneuvontaa tuista tehokkaasti ja tasa-arvoisesti.
8	Autoverotuksen ja ajoneuvoverotuksen muuttaminen	Ajoneuvoverotuksen tulee olla johdonmukainen ja perustua kaikilta osin ajoneuvon päästöihin, mukaanlukien käyttövoimaverotus. Autovero tulee poistaa, jotta Suomen autokantaa saadaan uudemmaksi. Fossiilittomia polttoaineita käyttävien autojen verotusta tulisi keventää entisestään. Tällä hetkellä käytössä olevia ajoneuvoveron vapautuksia pitäisi laajentaa alueellisen oikeudenmukaisuuden mukaisesti. Esimerkiksi vuosittaisessa ajoneuvoverotuksessa otetaan huomioon alueelliset tekijät: eri säännöt pohjoiseen ja etelään, kuten liikennevakuutuksissa voidaan tehdä.

#	Toimenpiteet	Kommentit toimenpiteistä
9	Fossiilisten polttoaineverotuksen nosto	Fossiilisten polttoaineiden verotusta ei pitäisi vielä nostaa, koska se osuu kaikkein kipeimmin pienituloisiin, joilla ei ole varaa vaihtaa sähköautoon, mutta jotka kuitenkin autoa tarvitsevat. Polttoaineverotuksen nosto on oikeudenmukaista vasta silloin, kun käytettyjen sähköautojen hinnat ja tarjonta ovat samalla tasolla kuin fossiilisilla polttoaineilla kulkevat.
10	Sisällytetään biokaasu ja sähköpolttoaineet jakeluelvoitteeseen	Jatketaan polttoaineveron CO ₂ -tukikomponenttia, joka alentaa veroa uusiutuvalle polttoaineelle. Biokaasun ja sähköpolttoaineiden eli sähköllä tuotettavien polttoaineiden riittävyys ja kotimainen huoltovarmuus on varmistettava, jotta estetään hintojen arvaamaton tai äkillinen nousu. Ylipäätään jakeluelvoitteen lisäämisestä johtuvaa hintojen nousua on valvottava ja tarvittaessa rajoitettava. Toimenpide ei saa lisätä eriarvoisuutta alueellisesti.
11	Lämmitysöljyn verotuksen tuntuva nosto	Jotta toimenpide voidaan toteuttaa oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti, on otettava huomioon, että lämmitys on perustarve. Eri ihmisryhmien, erityisesti eläkeläisten ja pienituloisten, eriarvoisuus lisääntyisi toimenpiteen myötä. Kuluttajia tulisi ohjata ensisijaisesti pois öljylämmityksestä muilla keinoilla kuten investointituella.
12	Kotitalousvähennyksen tason nosto	Jotta toimenpide voidaan toteuttaa oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti, on otettava huomioon, että mahdollinen omavastuun poistaminen parantaisi vähennyksen saatavuutta kaikille. Ehdotamme lisäksi korotettua ”eko-kotitalousvähennystä” kotitalousvähennyksen rinnalle, joka olisi korvamerkitty toimenpiteisiin jotka parantavat kiinteistön energiatehokkuutta.
13	Vähemmän hävikkiä, enemmän terveellistä ja ympäristöystävällistä ruokaa	Tutkimusta on lisättävä tuotantokustannusten, kuljetuskustannusten ja tuotteiden ekologisuuden osalta. Informaatiota on jaettava myös kuluttajien tietoon. Tiedottamista ja informaatiota lisättävä jo nuoruudesta asti. Julkisia varoja varhaiskasvatuksessa ja kouluissa on esimerkinomaisesti ohjattava ilmastoystävälliseen ja terveelliseen ruokavalioon. Hävikki tulee ottaa huomioon ruokalista laadittaessa. Hävikin kiertoon saattamista tulee helpottaa, esimerkiksi ruokakaupoissa.
14	Ilmastoystävällisen ruoan edullisempi hinta	Tuetaan kotimaisten kasviproteiinien tuotantoa ja ilmastoystävällisen ruoan tuotantoa, lisäksi kannustetaan ekologisesti kestävämmän lihan, kuten kalan, riistan ja poron kuluttamiseen. Toimissa pitäydyttävä positiivisessa kannustamisessa, esimerkiksi tuissa ja matalammassa verotuksessa. Kuluttajien tasapuolisten kuluttamismahdollisuuksien kannalta minkään ruokatuotteiden hintoja ei tulisi keinotekoisesti nostaa. Sairauksista aiheutuvista erityisruokavalioista syntyvä ruokakustannusten kasvu tulisi tarvittaessa kompensoida esimerkiksi verotuksellisin keinoin.

3 Kansalaisraadien kuvaus

3.1 Kokoonpano ja edustavuus

Puntaroivissa kansalaiskeskusteluissa tavoitellaan monipuolisen osallistujajoukon kautta sitä, että mahdollisimman monenlaiset näkemykset ja kokemukset tulevat keskusteluissa kuulluiksi tasapuolisesti. Osallistujajoukon moninaisuus pyrittiin varmistamaan kansalaisraadissa hyödyntämällä satunnaisotantaa ja kiintiöintiä. Kiintiöinti tarkoittaa perusjoukon jakamista pienempiin ositteisiin, joista poimitaan havaintoyksiköitä satunnaisesti.

Osallistujavalinta toteutettiin siten, että alustava kutsu kansalaisraatiin lähetettiin 8 000 suomalaiselle Digi- ja väestötietoviraston satunnaisotannan perusteella, ja näin ollen jokaisella 18–80-vuotiaalla kansalaisella oli yhtäläinen todennäköisyys tulla kutsutuksi kansalaisraatiin. Kutsutuista 174 ilmoittautui vapaaehtoisiksi raatiin.

Tämän jälkeen vapaaehtoisten joukosta raadin kokoonpanoon valittiin 50 henkilöä kiintiöintiä hyödyntäen. Kansalaisraadien kiintiöintiperusteina käytettiin ikää, sukupuolta, asuinpaikkaa sekä koulutustaustaa. Lisäksi raatiin varattiin yksi paikka saamelaisväestölle, jotta ilmastotoimien suhteen haavoittuvassa asemassa olevan alkuperäiskansa olisi myös edustettuna raadissa. Saamelaisen osallistujan rekrytointi toteutettiin samalla kyselyllä kuin muiden osallistujien rekrytointi välittämällä kysely Saamelaiskäräjien kautta eri saamelaisorganisaatioille ja -ryhmille.

Raadin kokoonpanoon valittujen joukosta osa jättäytyi pois, ja heidän tilalleen valittiin taustoiltaan mahdollisimman samankaltaiset henkilöt. Tällaista menettelyä jatkettiin niin kauan kuin vapaaehtoisiksi ilmoittautuneiden joukosta oli löydettävissä osallistumisensa peruuttaneiden kanssa samankaltaisia henkilöitä. Lopulta raatiin valituista osallistumisensa vahvisti 37 henkilön joukko, jonka kokoonpano vastasi hyvin kiintiöintikriteereitä.

Osallistumisensa vahvistaneista henkilöistä 33 osallistui raadin työskentelyyn raadin ohjelman alusta loppuun. Osallistujille maksettiin 150 euron palkkio. Palkkiolla oli tarkoitus lisätä kiinnostusta osallistumiseen myös sellaisten henkilöiden keskuudessa, jotka eivät muutoin osallistu politiikkaan aktiivisesti eri vaikuttamiskanavien kautta.

Taulukossa 1 on kuvattu kansalaisraadien kokoonpano, vapaaehtoisiksi ilmoittautuneet sekä koko Suomen aikuisväestö sukupuolen, iän, asuinmaakunnan, kielen ja koulutuksen mukaan. Luvut ovat prosenttilukuja. Suomen väestötiedot ovat vuodelta 2019. Taulukosta nähdään, että oli raadin kokoonpano oli moninainen iän, koulutustaustan ja äidinkielen

suhteen. Tietyt maakunnat olivat lievästi yli- tai aliedustettuina, eikä raadissa ollut osallistujia aivan kaikista maakunnista, mutta raadissa voidaan silti todeta olleen mukana osallistujia monipuolisesti eri puolilta Suomea. Korkeakoulutetut olivat vapaaehtoisten joukossa hieman yliedustettuja, mikä on ollut tyypillistä myös muille verkossa järjestetyille kansalaiskeskusteluille.

Taulukko 1. Raadin kokoonpano ja edustavuus, %.

Kiintiöintiperuste		Koko Suomi	Haluaa osallistua	Osallistui
Sukupuoli	Mies	49	65	55
	Nainen	51	32	42
	Muu/tieto puuttuu	-	4	3
Ikä	18–24	10	7	21
	25–34	16	11	15
	35–44	16	14	12
	45–54	15	21	18
	55–64	16	15	6
	65–74	16	21	15
	75–	12	8	9
	Tieto puuttuu	-	4	3
	Kotimaakunta	Uusimaa	30	27
Varsinais-Suomi		9	7	9
Satakunta		4	5	6
Kanta-Häme		3	3	6
Pirkanmaa		9	6	12
Päijät-Häme		4	3	0
Kymenlaakso		3	1	0
Etelä-Karjala		2	2	6
Etelä-Savo		3	2	3
Pohjois-Savo		4	5	3
Pohjois-Karjala		3	4	3
Keski-Suomi		5	4	9

Kiintiöintiperuste	Koko Suomi	Haluaa osallistua	Osallistui
Etelä-Pohjanmaa	3	2	0
Pohjanmaa	3	2	0
Keski-Pohjanmaa	1	0	0
Pohjois-Pohjanmaa	7	6	6
Kainuu	1	1	3
Lappi	3	3	6
Ahvenanmaa	1	0	0
Tieto puuttuu	-	18	3
Äidinkieli			
Suomi	88	90	88
Ruotsi	5	4	3
Muu	7	6	9
Koulutustausta			
Peruskoulu	23	4	0
Toinen aste	54	43	40
Korkeakoulu	23	51	51
Muu/Tieto puuttuu	-	2	9
Yhteensä	100	100	100

3.2 Kansalaisraadın työskentely

Kansalaisraati kokoontui yhteensä kolme kertaa Zoom-ohjelman välityksellä: torstai-iltana 22.4. sekä viikonloppuna 24.–25.4. Työskentelyn aikana raadin kysymyksiin vastasi seitsemän asiantuntijaa (ks. liite 2). Raati puntaroi aihetta pienryhmissä ja raadin yhteiskeskusteluissa tehtävään koulutettujen moderaattoreiden avustuksella. Pienryhmiä moderoi aina kaksi henkilöä; toinen huolehti keskustelun sujuvasta etenemisestä, puntaroivan keskustelun periaatteiden noudattamisesta sekä keskustelun tasapuolisuudesta, ja toinen toimi keskustelun kirjurina. Koko raadin yhteisiä istuntoja ohjasi päämoderaattori, minkä lisäksi yhteisistunnoissa raadin ajatusten ja äänestystulosten ylös kirjaamisesta vastasi pääsihteeri ja Zoom-ohjelman hallinnoimisesta tekninen moderaattori. Yhteisistunnoissa oli lisäksi mukana yhteensä seitsemän tarkkailijaa Suomen ympäristökeskuksesta, Luonnonvarakeskuksesta, ilmastopolitiikan pyöreästä pöydästä sekä Turun yliopistosta. Tarkkailijoilla oli mahdollisuus seurata raadin työskentelyä koko raadin yhteisten istuntojen aikana, mutta he eivät saaneet käyttää puheenvuoroja tai muutoin osallistua työskentelyyn.

Kansalaisraadın osallistujia kehoitettiin perehtymään raadin aiheeseen etukäteen järjestäjien tuottamien materiaalien avustuksella. Noin viikkoa ennen raadin työskentelyn alkua raadin jäsenille lähetettiin ympäristöministeriön koostama toimenpidelistaus sekä tutkijoiden kirjoittama ja asiantuntijoiden kommentoima taustatietopaketti. Taustatietopaketin lisäksi raatilaisille jaettiin etukäteen Zoom-ohjelman käyttöopas sekä puntaroivan kansalaiskeskustelun säännöt. Ennakkomateriaalin tarkoitus oli perehdyttää osallistujia kansalaisraadın aiheeseen ja työskentelytapaan jo ennen varsinaisen raatityöskentelyn alkamista. Raadin työskentely ei ollut yleisölle avointa, mutta kaikki osallistujamateriaalit lisättiin verkkosivulle raadin jälkeen. Lisäksi saataville tulivat kahden viikon ajaksi raadin asiantuntijaesitysten ja asiantuntijakuulemisen tallenteet.

Ensimmäinen kokoontuminen torstai-iltana perehdytti osallistujat kansalaisraadın aiheeseen, ohjelmaan sekä toimintatapoihin. Ympäristöministeriön kansliapäällikkö Juhani Damski esitteli raadille keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaa ja raatilaiset tutustuivat myös ehdotettuihin ilmastotoimiin sekä puntaroivan keskustelun periaatteisiin. Lisäksi raatilaisille näytettiin etukäteen nauhoitetut esittelyvideot lauantaina kuultavista asiantuntijoista. Päivän päätteeksi raatilaiset jaettiin vielä Zoomin omalla breakout rooms-toiminnolla pienryhmiin, joissa osallistujat muodostivat asiantuntijoille kysymyksiä lauantain asiantuntijakuulemista varten. Pienryhmiä oli yhteensä viisi, niissä oli 6–7 osallistujaa ja ne pysyivät samoina koko viikonlopun ajan.

Lauantai 24.4. oli raadin ensimmäinen täyspitkä työskentelypäivä, joka alkoi asiantuntijoiden kuulemisella. Kuulemisessa asiantuntijat vastasivat heille etukäteen toimitettuihin kysymyksiin ja kommentoivat osallistujien esittämiä lisäkysymyksiä Zoomin chat-toiminnolla. Noin puolen päivän aikoihin raatilaiset siirtyivät päivän ensimmäiseen pienryhmäkeskusteluun, jossa osallistujat puntaroivat ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden ja vaikuttavuuden yhteensovittamista yleisellä tasolla ja aloittivat julkilausuman yleisten huomioiden työstämisen. Yleisten huomioiden oli tarkoitus kuvastaa niitä oikeudenmukaisuuden periaatteita, joita raati toivoo kuluttajia koskevien ilmastotoimien noudattavan. Pienryhmätyöskentelyn jälkeen pienryhmien huomiot käytiin läpi koko raadin kesken yhteisistunnossa. Lauantain toista pienryhmäistuntoa varten raadin käsittelemät toimenpide-ehdotukset jaettiin viiteen osaan niin, että pienryhmät arvioivat muutaman toimenpide-ehdotuksen joukkoa kerrallaan, kukin ryhmä eri toimenpiteitä. Ryhmät arvioivat toimenpiteitä niiden oikeudenmukaisuuden, vaikuttavuuden ja pienryhmien aiemmin esittämien huomioiden näkökulmasta. Ensimmäisen toimenpide-ehdotusten joukon käsittelyn jälkeen ryhmät siirtyivät käsittelemään seuraavia ehdotuksia. Tätä jatkettiin siten, että päivän päätteeksi kaikki ryhmät olivat saaneet kommentoida kaikkia ehdotettuja toimenpiteitä.

Raadin kirjaamat huomiot lähetettiin lauantain päätteeksi asiantuntijoiden kommentoitavaksi mahdollisten faktavirheiden varalta. Sunnuntaina raadin työskentely alkoi asiantuntijoiden kommenttien läpikäymisellä. Seuraavaksi raatilaiset siirrettiin pienryhmiin. Raadin

käsittämät toimenpide-ehdotukset oli jälleen jaettu viiteen osioon, ja pienryhmien tehtävä oli käsitellä niille arvottua toimenpiteiden joukkoa. Jokainen ryhmä käsittelee siis eri toimenpide-ehdotuksia. Pienryhmätyöskentelyn tarkoitus oli muotoilla toimenpiteitä koskevat kommentit julkilausumaan edellisen päivän pienryhmätyöskentelyssä tehtyjen huomioiden perusteella.

Tauon jälkeen pienryhmien ehdottamia muotoiluja julkilausumaan käsiteltiin koko raadin kesken yleisistunnossa, jolloin muiden pienryhmien jäsenet saivat ehdottaa toisten pienryhmien valmistelemaan huomioihin muutoksia tai lisäyksiä. Mikäli muutosta tai lisäystä ehdotettiin, raati kuuli ensin ehdotuksen perustelut ja äänesti sen jälkeen, hyväksytäänkö ehdotus julkilausumaan vai ei. Ehdotus hyväksyttiin tai hylättiin yksinkertaisella äänenenemmistöllä. Tämän yleisistunnon jälkeen raadin kommentit yksittäisiin toimenpiteisiin liittyen olivat lopullisessa muodossa.

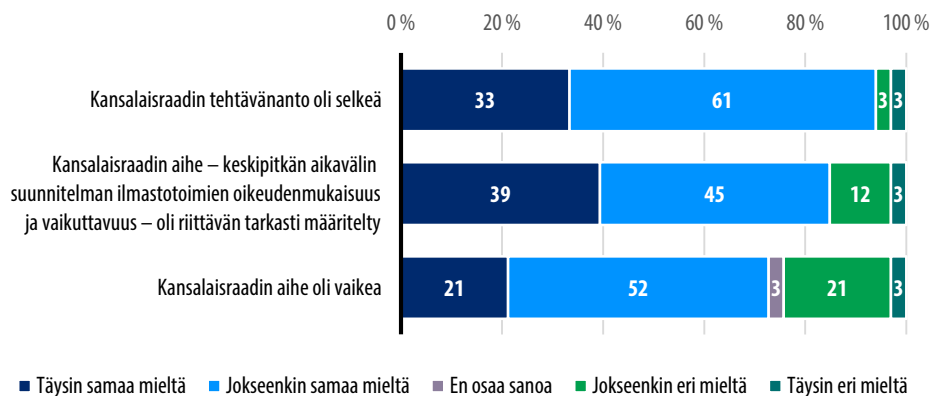
Äänestykset toteutettiin anonyymisti Zoom-ohjelman Polls-toiminnolla, jolla osallistujat pystyivät äänestämään ehdotuksen puolesta, sitä vastaan tai tyhjää. Äänestyksiä toimenpide-ehdotusten kommentteista järjestettiin yhteensä 18. Suurimmassa osassa äänestyksissä raadin melko selvä enemmistö oli yhtä mieltä ehdotuksesta siten, että yli 20 raatilaista oli ehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä samaa mieltä. Tasaväkisimmät äänestykset käytiin pienryhmien laatimista muotoiluista koskien autojen romutusta, sähköautojen latauspisteiden rakentamista, vihreitä lainoja, autoveroa sekä polttoaineverotusta. Raatilaisten kerrottiin, että mikäli he eivät ole äänestyksen tuloksena syntyneestä kirjauksesta samaa mieltä, voivat he ilmaista eriävän mielipiteensä vielä erikseen kirjallisesti raadin jälkeen. Eriäviä mielipiteitä annettiin kaksi (ks. liite 1).

Lounastauon jälkeen raati työskenteli pienryhmissä, joissa jatkettiin lauantain työtä julkilausuman yleisten huomioiden muotoilemiseksi. Pienryhmätyöskentelyn jälkeen yksittäisten ryhmien kirjaamia yleishuomioita käsiteltiin yksitellen koko raadin kesken yhteisistunnossa. Tässä vaiheessa päällekkäiset yleishuomiot karsittiin pois ja äänestettiin raatilaisten ehdottamista muutoksista ja lisäyksistä. Yleishuomioista käytiin kolme äänestystä, joissa selvä enemmistö tuki julkilausumaan tulleita kirjauksia. Viimeiseksi kansalaisraati antoi hyväksyntänsä sille, että järjestäjät saavat korjata tekstistä mahdolliset pienet kielioppivirheet. Raadin lopuksi raatilaisten äänestivät vielä julkilausuman hyväksymisestä. Julkilausuman hyväksymisen puolesta äänesti 30 raatilaista, tyhjää äänesti kaksi ja yksi raatilainen oli poissa äänestyksestä.

4 Kansalaisraadın osallistujien kokemukset työskentelystä

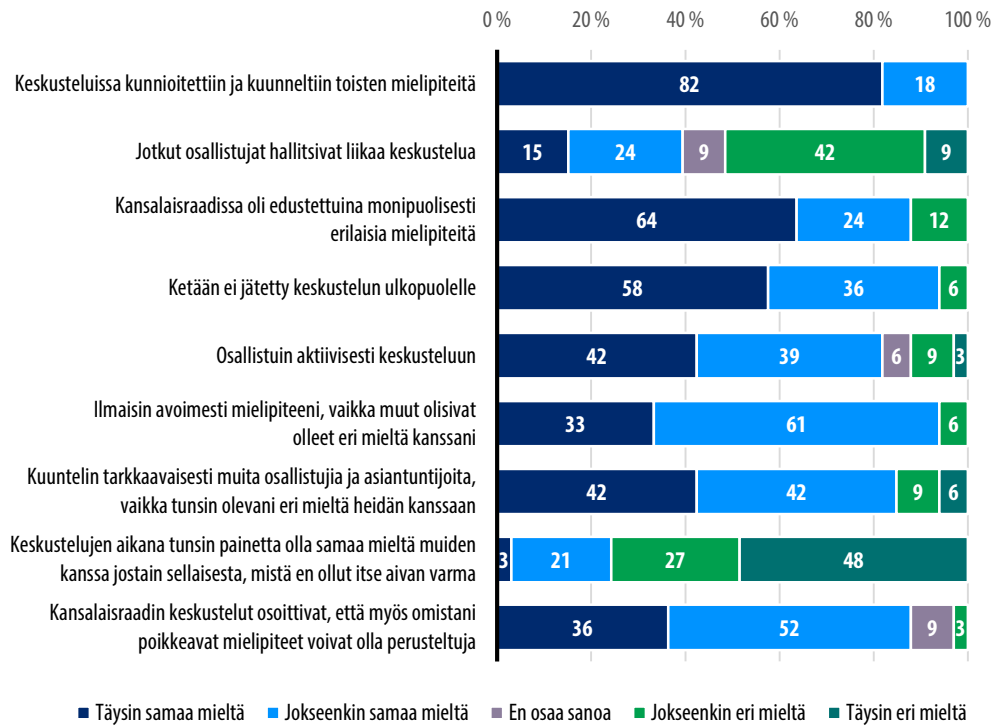
Kansalaisraadın osallistujien näkemyksiä ja kokemuksia raadın työskentelystä selvitettiin loppukyselyllä, joka lähetettiin osallistujille heti raadın päätteeksi. Osallistujien vastauksista selviää, että vaikka kolme neljästä piti kansalaisraadın aiheetta vaikeana, piti 94 prosenttia osallistujista tehtävänantoa kuitenkin selkeänä (kuvio 1).

Kuvio 1. Osallistujien mielipiteet raadın aiheesta ja tehtävänannosta.

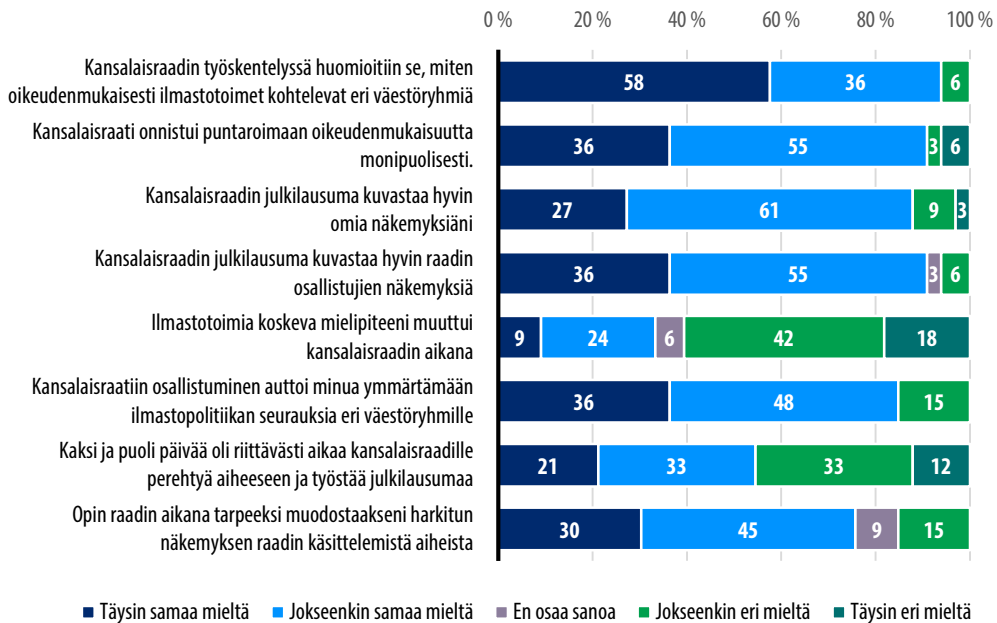
Osallistujien kokemukset raadın aikana käydyistä keskusteluista viittaavat siihen, että puntaroivan kansalaiskeskustelun periaatteet toteutuivat raadın työskentelyssä pääosin hyvin (kuvio 2). Raadissa kunnioitettiin ja kuunneltiin muiden mielipiteitä, ja suurin osa raatalaisista koki osallistuneensa aktiivisesti ja avoimesti keskusteluihin sekä puntaroineensa myös eriäviä mielipiteitä. Vajaa puolet osallistujista oli kuitenkin sitä mieltä, että jotkut osallistujat hallitsivat keskustelua liikaa, ja lähes joka neljäs tunsi painetta olla samaa mieltä muiden osallistujien kanssa aiheesta, josta eivät olleet itse täysin varmoja.

Kuvio 2. Osallistujien mielipiteet kansalaisraadien keskusteluista.

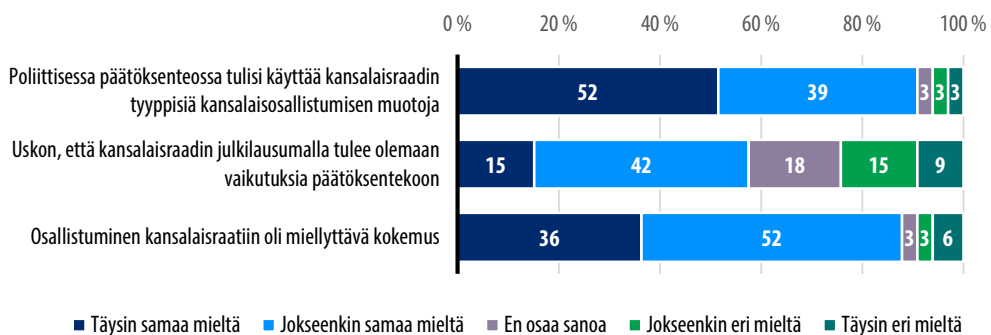
Kansalaisraadien osallistujat olivat pääosin tyytyväisiä kansalaisraadien työskentelyyn, puntaroinnin laatuun ja monipuolisuuteen sekä julkilausumaan (kuvio 3). 88 prosenttia raatilaisista oli sitä mieltä, että julkilausuma kuvastaa hyvin heidän omia näkemyksiään. Selvä enemmistö raatilaisista koki raadien auttaneen heitä ymmärtämään ilmastopolitiikkaa paremmin ja oppineensa riittävästi muodostaakseen aiheesta harkitun näkemyksen, ja reilu kolmannes kertoi ilmastotoimia koskevan mielipiteensä muuttuneen kansalaisraadien aikana. Raatilaisia jakoi kuitenkin kysymys koskien raatiin käytettyä aikaa: vain hieman yli puolet raatilaisista katsoi, että aikaa raadien työskentelylle oli varattu riittävästi.

Kuvio 3. Osallistujien mielipiteet kansalaisraadinn työskentelystä ja julkilausumasta.

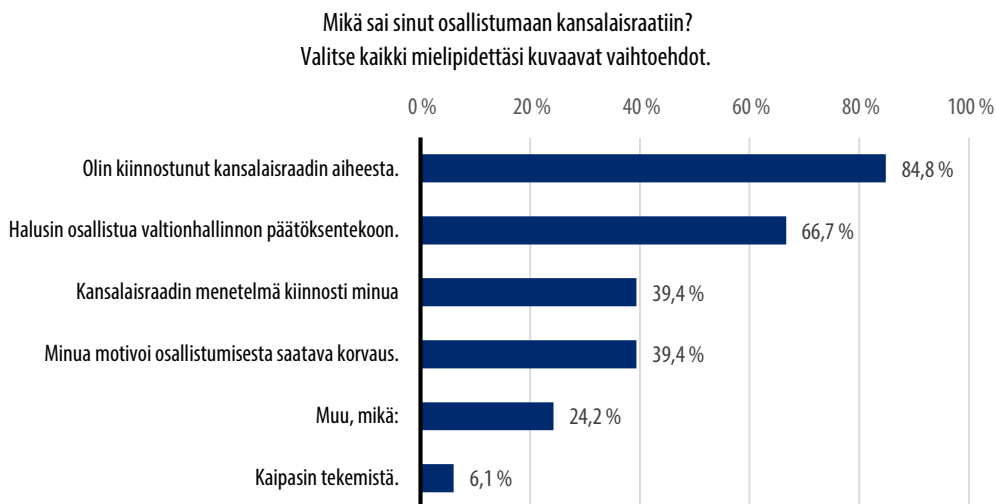
Lähes 90 prosenttia osallistujista piti kansalaisraatiin osallistumista miellyttävänä kokemuksena ja vielä suurempi osa raatilaisista oli sitä mieltä, että poliittisessa päätöksenteossa tulisi hyödyntää kansalaisraadinn tyyppisiä kansalaisosallistumisen muotoja (kuvio 4). Kuitenkin vain vajaat 60 prosenttia osallistujista uskoi, että kansalaisraadinn julkilausumalla tulee olemaan vaikutusta päätöksentekoon.

Kuvio 4. Osallistujien mielipiteet kansalaisraatiin osallistumisesta ja sen vaikuttavuudesta.

Loppukyselyssä osallistujilta tiedusteltiin myös syitä osallistua kansalaisraatiin (kuvio 5). Yleisin syy osallistua oli kiinnostus aihetta kohtaan. Lisäksi kaksi kolmasosaa ilmoitti halunneensa osallistua valtionhallinnon päätöksentekoon. Noin 40 prosenttia nosti kiinnostuksen raadin menetelmää kohtaan ja raadista saatavan korvauksen osallistumisensa vaikuttaneiksi syiksi. Muiksi syiksi osallistua raatiin nimettiin tiedonhalu ja oppiminen, vastuuntunto ja ylipäänsä raatiin kutsutuksi tuleminen sekä oman viiteryhmän edustaminen ja oikeuksien ajaminen.

Kuvio 5. Syyt osallistua kansalaisraatiin.

Kysyttäessä, kuinka todennäköisesti vastaaja osallistuisi uudelleen vastaavaan verkossa järjestettävään kansalaisraatiin, liki 85 prosenttia vastasi osallistuvansa erittäin todennäköisesti tai melko todennäköisesti. Osallistujien kokemuksen raadista voidaan tämänkin perusteella olettaa olleen pääosin positiivinen.

Kansalaisraadinn osallistujat saivat myös jättää järjestäjille avointa palautetta raadista. Avouudessa palautteessa useampi osallistuja toi esiin sen, että raadin yhteiselle keskustelulle toimenpiteistä jäi liian vähän aikaa, ja että kommenttien muotoilut ja äänestykset suuressa ryhmässä tuottivat välillä hankaluuksia. Koko raadin keskinäisen työskentelyn prosessi verkkoympäristössä onkin jatkossa suunniteltava tarkemmin ja raadin yhteiselle punta-roinnille on varattava riittävästi aikaa suhteessa käsiteltävänä olevan materiaalin määrään. Teknisistä ongelmista keskustelun aikana raportoi sen sijaan vain muutama osallistuja, ja ne olivat mittaluokaltaan varsin vähäisiä ja osallistujien omista päätelaitteista johtuvia.

Raadin loppukyselyssä selvitettiin myös avokysymyksillä kunkin raatilaisen omia näkemyksiä ilmastotoimien oikeudenmukaisuudesta. Loppukyselyssä osallistujia pyydettiin täydentämään kahta lausetta: ”Kuluttajiin kohdistuvat ilmastotoimet ovat epäoikeudenmukaisia, jos ne...” ja ”Jotta kuluttajiin kohdistuvat ilmastotoimet olisivat oikeudenmukaisia, niiden tulisi...”. Tällä pyrittiin selvittämään osallistujien henkilökohtaisia käsityksiä ilmastotoimien oikeudenmukaisesta toteutuksesta viikonlopun puntaroinnin jälkeen.

Kun näitä avoimia, osallistujien itsenäisesti antamia vastauksia tarkastellaan kokonaisuutena, nousee vahvimmin esille se, että oikeudenmukaisten ilmastotoimien on otettava huomioon eri väestöryhmät: erityisesti sosioekonominen asema ja alueelliset erot. Toimien vaikutusten epäsuhtaista kohdentumista tietyille väestöosalle, esimerkiksi pienituloisille tai vain vähän päästöjä tuottaville, pidetään epäoikeudenmukaisena; ilmastotoimien ei tulisi lisätä eriarvoisuutta entisestään.

Myös yksilötason vaikutuksiin viitattiin (epä)oikeudenmukaisuutta määrittävinä seikkoina: epäoikeudenmukaiseksi mainitaan valinnanvapauden kaventuminen ja toimet, joihin yksilön on vaikeaa tai mahdotonta sopeutua. Vastaavasti yksilöllisten elämäntilanteiden huomioiminen ja mahdollisuus tehdä ilmastotekoja itselle sopivalla tavalla liitetään oikeudenmukaisuuteen. Lisäksi vastauksista nousi esiin se, että oikeudenmukaisten ilmastotoimien odotetaan olevan tuloksellisia sekä kansalaisten näkökulmasta ymmärrettäviä ja perusteltuja. Myös Suomen ilmastotoimien oikeasuhtaisuus muiden maiden toimien tasoon nähden mainittiin.

5 Lopuksi

Ilmastotoimia arvioineen kansalaisraadien julkilausuma tuo ilmastosuunnitelman valmisteluun puntaroidun kansalaisnäkemysten siitä, miten vaikuttavia päästövähennystoimia voidaan tehdä kansalaisten näkökulmasta oikeudenmukaisesti. Lisäksi siinä nostetaan esille myös kehitysideoita ehdotettuihin toimiin liittyen. Kansalaisraadista saatujen kokemusten perusteella vastaavien raatien hyödyntämiselle on hyvät edellytykset päätöksenteon valmistelussa myös jatkossa. Puntaroivan kansalaiskeskustelun avulla monimutkaisia ja ristiriitoja herättäviä aiheita, kuten ilmastotoimia, voidaan käsitellä rakentavasti ja monipuolisesti. Kansalaisraadit voivat myös edistää päätösten syntymistä ja ratkaisujen löytymistä poliittisesti herkissä kysymyksissä. Maailmalla puntaroivien kansalaiskeskustelujen käyttö onkin yleistynyt erityisesti ilmastokysymysten yhteydessä.

Tulevien raatien järjestämisessä on syytä ottaa huomioon muutamia seikkoja. Ensiksi puntaroidun ja harkitun kansalaismielipiteen muodostamisen varmistamiseksi kansalaisraadeissa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että puntaroivalle keskustelulle ja aiheeseen perehtymiselle annetaan riittävästi aikaa. Vain hieman yli puolet ilmastotoimia arvioineen kansalaisraadien osallistujista koki kansalaisraadien työskentelylle varatun ajan riittäväksi. Kansalaisraadien aihe tulisi suhteuttaa raatien työskentelylle varattuun aikaan huolellisesti aikapaineiden välttämiseksi. Tarpeen tullen tämä on tehtävä aihetta rajaamalla tai käsitelyle varattua aikaa pidentämällä. Yhden viikonlopun ajan kokoontuva kansalaisraati voi tarjota riittävät mahdollisuudet puntaroivaan kansalaiskeskusteluun, mikäli raatien aihe on onnistuneesti rajattu.

Mikäli taas kansalaisraadien aihe on laajempi ja raatien tavoite on tuottaa julkilausuma, jonka kaikki raatilaiset kokevat hyväksyttäväksi, olisi puntarointiin hyvä varata aikaa useampia päiviä. Lisäksi mikäli kansalaisraadien työskentelyyn varattaisiin lisää aikaa, voisi myös asiantuntijakuulemista laajentaa. Ilmastotoimia arvoivassa kansalaisraadissa kuultavat asiantuntijat olivat virkahenkilöitä ja tutkijoita. Laajennetussa asiantuntijakuulemisessa voisi olla mukana muita eri intressejä edustavia tahoja, kuten kansalaisjärjestöjä tai haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä.

Ilmastotoimia arvoivassa kansalaisraadissa raatien kokoonpanon kriteerit täytyivät pääosin onnistuneesti. Osallistujien rekrytointiin liittyy kuitenkin haasteita erityisesti verkossa toteutettavien kansalaisraatien yhteydessä. Osallistujajoukon moniäänisyys on puntaroivan kansalaisraadien oikeutuksen ja uskottavuuden kannalta keskeistä, minkä takia vapaaehtoisia

osallistujia tulisi pystyä onnistuneesti houkuttelemaan mahdollisimman monesta väestöryhmästä. Kansalaisraati toteutettiin kaikki materiaalit mukaan lukien suomeksi. Jatkossa tulisi varmistaa riittävät resurssit materiaalien käännettämiseksi ja keskustelun mahdollistamiseksi useammalla kielellä tasavertaisen osallistumisen mahdollistamiseksi.

Varsinkin ikääntyneemmällä väestöllä voi olla korkeampi kynnys osallistua virtuaalisesti järjestettäviin kansalaisraateihin teknisten taitojen tai laitteiston puutteellisuuden takia. Aiempien kokemusten perusteella vanhemmat ikäryhmät osallistuvat kuitenkin perinteisiin kasvokkain kokoontuviin raateihin verkkoraateja aktiivisemmin. Lisäksi kansalaisraadeissa korkeakoulutetut ovat yleensä yliedustettuina osallistujien joukossa. Matalammin koulutettujen suhteellinen vähyys osallistujien keskuudessa korostuu erityisesti verkkoraadeissa. Kansalaisten innostusta osallistua kansalaisraateihin voisi lisätä esimerkiksi suurempi osallistumispalkkio, erityisesti jos kansalaisilta vaaditaan useamman päivän sitoutumista raadin työskentelyyn.

Yleisesti ilmastotoimia arvioinnutta kansalaisraatia voidaan kuitenkin pitää osoituksena siitä, että puntaroivan demokratian periaatteiden mukaisia kansalaisraateja on mahdollista toteuttaa verkkoympäristössä. Tätä havaintoa tukee sekin, että kysyttäessä asiasta kaikki raatilaiset vastasivat keskustelun pienryhmissä toimineen hyvin - etäyhteydestä huolimatta. Verkkokeskustelujen hyvä puoli osallistujan näkökulmasta on se, että niihin osallistuminen ei vaadi matkustamista, mikä voi vähentää aikaresursseihin liittyviä osallistumisen esteitä ja parantaa osallistumismahdollisuuksia eri alueilta käsin. Toisaalta, kuten edellä todettiin, digitaatiojen puute voi saatavilla olevasta tuesta huolimatta olla monelle merkittävä este. Lisäksi verkkoympäristössä osallistujien välinen vapaamuotoinen vuorovaikutus ja kahvipöytäkeskustelut jäivät liki kokonaan pois.

Lähes joka toinen ilmastotoimia arvoineen kansalaisraadin jäsen ei osannut arvioida kansalaisraadin julkilausuman vaikuttavuutta tai ei uskonut, että sillä tulisi olemaan vaikutusta päätöksentekoon. Raadin selvä enemmistö oli kuitenkin sitä mieltä, että kansalaisraadin kaltaisia kansalaisosallistumisen muotoja tulisi hyödyntää poliittisessa päätöksenteossa. Tämä osoittaa, että kansalaisten keskuudesta löytyy halua vaikuttaa päätöksentekoon tämänkaltaisilla keinoilla. On tärkeää, että kansalaisraadin tulosten käsittelystä ja niiden vaikutuksista tiedotetaan avoimesti ja läpinäkyvästi, jotta kansalaisraadin rooli ja vaikuttavuus olisivat selkeitä sekä kansalaisraadin osallistujille sekä laajemmalle yleisölle.

Liite 1. Eriävät mielipiteet

1. "Kansalaisraati äänesti julkilausumaan virkkeen autoveron poistamisen puolesta, ja tämä oli kiistatta raadin enemmistön kanta. Kuitenkin raadissa esitettiin myös vahvasti näkemys, jonka mukaan myös uuden auton hankintahinnan tulisi ohjata ostamaan vähäpäästöisiä autoja. Näiltä osin olen vähemmistön kannalla eli verotuksella pitäisi mielestäni ohjata uusien autojen päästöjen vähentämiseen myös auton hankintahinnan kautta, minkä nykyinen autovero tosiasiallisesti tekee."

2. "Haluan jättää eriävän mielipiteen liittyen julkilausuman kohtaan 8 "Autoverotuksen ja ajoneuvoverotuksen muuttaminen". Raadin kommentin mukaan "Autovero tulee poistaa, jotta Suomen autokantaa saadaan uudemmaksi". Autovero kannustaa harkitsemaan auton hankintaa ja pohtimaan vaihtoehtoisten, ilmastoystävällisten liikennemuotojen kuten julkisen liikenteen sekä yhteiskäyttöautojen käyttöä. Mielestäni autoveron poistaminen sotisi vakavasti ilmastotoimien tavoitteita vastaan. Aiheesta käytiin raadissa pitkä keskustelu, ja äänestyksessä kyseistä kohtaa vastusti useampi raadin osallistuja (äänien jakautumista en saanut kirjoitettua talteen).

Valitettavasti en myöskään voi seisoa julkilausuman yleisten huomioiden kokonaisveroasetta koskevan kohdan takana. Huomioita ei ehditty yhdessä työstämään niin, että myös heikommat retoriset taidot omaavat olisivat pysyneet keskustelussa mukana."

Liite 2. Asiantuntijoiden ja työryhmien esittelyt

Asiantuntijat

Kansliapäällikkö Juhani Damski, ympäristöministeriö
Ympäristöneuvos Magnus Cederlöf, ympäristöministeriö
Tutkimusprofessori Minna Kaljonen, Suomen ympäristökeskus SYKE
Erikoistutkija Merja Saarinen, Luonnonvarakeskus Luke
Tutkijatohtori Janne Hirvonen, Aalto-yliopisto
Tutkija Paula Sankelo, Suomen ympäristökeskus SYKE
Tenure track -professori Heikki Liimatainen, Tampereen yliopisto
Johtava tutkija Juhani Laurikko, Teknologian tutkimuskeskus VTT

Työryhmä

Turun yliopisto:

professori Maija Setälä, tutkijatohtori Maija Jäske, projektitutkija Mikko Leino, projektitutkija Katariina Kulha, projektitutkija Hilma Sormunen, koordinaattori Mari Taskinen sekä 10 pienryhmämoderaattoria.

Ympäristöministeriö:

ympäristöneuvos Magnus Cederlöf, erityisasiantuntija Heta-Elena Heiskanen, erityisasiantuntija Heidi Alatalo.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-388-1 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF